

Məktəb psixoloqu: reallıqlar və çətinliklər

Məsuliyyətin bölüşdürülməsi və birgə iş...

Etiraf edək ki, hər birimiz gün ərzində müxtəlif səbəblərdən özəş gərginliyi, həyəcan keçirik. Ancaq həyat təcrübəmiz bizlərə xoşagəlməz situasiyalardan çıxmağımıza, problemlərin həlli ilə bağlı düzgün qərarlar almağımıza yardımçı olur. Bəs, yeniyetmə və gənclərimiz necə?! Əsəb, stress, depressiya, gərginlikdən yaranan xoşagəlməz hallar və üstəgəl ən kritik dönməni yaşayan yeniyetmələr. Və nəticədə yeniyetmələrin aqressiyadan yaranan

neqativ hadisələr törətməsi, şagirdlər arasında bulling, qısnama və intihar halları... Bu zaman nə baş verir? Əlbəttə ki, valideyn məktəbi, məktəb ailəni, cəmiyyəti hər iki tərəfi günahkar hesab edir. Zərərcəkən, həyatdan küsən, ailəsindən, çevrəsindən uzaqlaşan, küskünləşən isə hər bir halda məhz yenə də yeniyetmələr olur. Əslində isə kimdir günahkar sualına cavab axtarmaqdansa, onu bu vəziyyətə gətirən səbəblər öyrənilməli, belə halların yenidən yaşanmaması üçün məktəb,

şagird və valideyn əməkdaşlığı düzgün qurulmalıdır. Məhz elm və təhsil naziri Emin Əmrullayevində çıxışlarının birində dedi ki, neqativ hadisələri ört-basdır etməkdənsə, həll yolu istiqamətində düzgün müzakirə aparılmalıdır: "Kimisə günahlandırmaq məsələni həll etmək mümkün deyil, bu hadisələrin yenidən təkrarlanmasına səbəb ola bilər". Nazir onu da qeyd edib ki, ailədaxili münasibət və mühit məktəb daxilində öz təsirini göstərmiş olur: "Məsuliyyətin bölüşdürülməsi və

birgə işin tərəfdarıyam". Bəs, görəsən məktəb psixoloqları bu məsələ ilə bağlı nə düşünürlər? Hər gün şagirdlərlə ünsiyyətdə olan psixoloqların qarşılaşdıqları çətinliklər hansılardır? Ümumiyyətlə, fəaliyyət göstərdikləri məktəblərdə psixoloji xidmət necə qurulub? Məsələnin aktuallığını nəzərə alaraq bu və digər suallarla paytaxtdakı bir neçə məktəbin psixoloquna müraciət etdik. Təhsil İnstitutundan mütəxəssis rəyi öyrəndik.

Psixoloji problemlərin təməlinə sevgisizlik və laqeydlilik durur

Bakı şəhəri Məmməd Rahim adına 7 nömrəli tam orta məktəbin psixoloqu Nərimə İsmayilzadə uşaqlarla işləməyi çox sevdiyini, onların saf və təmiz dünyaları ilə daha yaxından tanış olmağın ona xüsusi zövq verdiyini söyləyir: "Bilirsiniz, bütün psixoloji problemlərin təməlinə sevgisizlik və laqeydlilik durur. Uşaqları qeyri-şərtsiz sevmək lazımdır və onlara bir şəxsiyyət olaraq dəyər verilməlidir. Və biz məktəb mühitində də, ilk növbədə, şagirdlərimizə bu cür yanaşırıq.

Məktəb mühitində aparılan psixoloji xidmət işi psixodiagnostika, psixokonsultasiya, psixokorreksiya, psixoloji maarifləndirmə işlərini əhatə edir. İlk olaraq onu deyim ki, məktəbin şagirdlərinin bir şəxsiyyət olaraq formalaşmasında, nəzəri biliklərə, təhsil və təlim prosesinə yiyələnmələrində böyük rolu var. Bütün bu proseslərin yerinə yetirilməsi zamanı isə sağlam psixoloji mühitin yaradılması mütləqdir".

Məktəblərdə 1135 şagirdin təhsil aldığı, onlardan 541-nin qız, 594-nün oğlan olduğunu deyən psixoloq vaxtaşırı şagirdlərlə psixoloji söhbətlər etdiyini deyir. Zərurət yarandıqda təqdirə risk qrupuna daxil olan uşaqların qabaqcadan müəyyənləşdirildiyini və onların hər birinə fərdi qaydada daha həssas yanaşdığını, problemlərinin həlli ilə bağlı müəyyən işlər həyata keçirdiyini söyləyir. Nərimə müəllim davamlı olaraq müxtəlif təlim, seminar və konfranslarda iştirak etdiyini və bunun mütləq olaraq peşə fəaliyyətində əhəmiyyətli olduğunu, təlimlərdə qazandıqı bilgilərinin uşaq psixologiyasının daha yaxşı öyrənilməsində, onlarla psixoloji xidmətin təşkilində əhəmiyyətli rol oynadığını vurğulayır.

Məktəblərdə sağlam psixoloji mühitin yaradılmasında direktor Könül Təhməzovanın rolunu xüsusi qeyd edən psixoloq vaxtaşırı valideynlərlə, müəllimlərlə görüşlərin keçirildiyini, siniflər üzrə şagirdlərin psixoloji durumu, yaş xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla mövcud vəziyyətin təhlil olunduğunu və bir sıra tövsiyələrin verildiyini deyir: "Fəaliyyətim zamanı şagirdlərin yaş xüsusiyyətlərini, yaşları ilə bağlı davranışlarında yaranan fərqlilikləri, ailə mühitinin onların psixoloji durumuna, rəftar və davranışlarına təsirini, bir sıra özəlliklərini nəzərə alıram. Hər bir uşaq kiçik bir dünyadır. Onların zəngin daxili dünyalarına yol tapmaq, güvənini

qazana bilmək psixoloq üçün ən vacib şərtlərdən biridir. Məktəb psixoloqu kimi yeniyetmələrin keçid dönmələrində problemlərinin qarşısını ala bilmək üçün onlarla müəmmədli qrup terapiyaları, fərdi görüşlər keçirirəm".

Nərimə müəllim məktəbdə yaradılan sağlam psixoloji mühitin təməl prinsiplərindən birinin valideyn-müəllim əməkdaşlığının düzgün qurulması olduğunu deyərək, bu əməkdaşlığın şagirdlərin təhsil prosesinə qarşı marağının artmasına, daxili məsuliyyəti

Bütün bunlar, eyni zamanda şagirdlərin bilik və bacarıqlarına da birbaşa təsir edən faktorlardır. Düşünürəm ki, düzgün qurulan valideyn-müəllim-psixoloq əməkdaşlığının nəticəsində bir çox problemlərin dərinləşməsinin qarşısını almaq mümkündür".

Nərimə müəllim bildirir ki, yeniyetməlik həm fizioloji, həm də psixoloji cəhətdən çətin bir dövrdür. Qızlarda və oğlanlarda fərqli təzahür edir. Yeniyetməlik dövrünə qədəm qoyan qızlarda fizioloji dəyişikliklərlə əlaqəli utanc hissi, komplekslər, özünü ifadə etmədə çətinlik, qapalılıq amələ gələ bilər. Oğlanlarda isə öz "mən"lərini təsdiq etmək, özünü kollektivə qəbul etmək, böyüklikləri yamsılamaq, həmçinin zərərli vərdişlərə meyil etməklə özünü göstərir. Əgər

"Çalışırıq ki, uşaq və yeniyetmələrin problemlərinin həllinə yardımçı olaq"

Bakı şəhəri 251 nömrəli tam orta məktəbin psixoloqu Sevinc Qənberli təcrübəsinə əsasən deyir ki, şagirdlərdə qarşılaşdığı problemlərin müxtəlifliyini nəzərə alsaq oğlan şagirdlərlə işləmək daha çətindir. Məktəb psixoloqu olaraq istənilən mövzuda şagirdləri dinləyib onların problemləri ilə yaxından maraqlandığını, ən çox qarşılaşdığı hallardan birinin də oğlan şagirdlərinin bir çox mövzulara fikirlərini çatdırmaqda çətinlik çəkdiqlərini bildirir: "Əsasən bu hal yeniyetməlik dö-

Sevinc müəllim bu gün ümumtəhsil müəssisələrində yetəri qədər bütün güvəsi ilə çalışan məktəb psixoloqlarının olduğunu söyləyir: "Bizim işimizin çətinlik doğuran tərəfləri də var. Məktəblərdə şagird çoxluğu və hər 1000 nəfərlə 1 psixoloqun işləməsinə işimizin ən məsuliyyətli tərəfi kimi görə bilərik. Elm və təhsil nazirinin qeyd etdiyi kimi, məktəb psixoloqu terapiya aparın şəxs deyil. Əfsuslar olsun ki, bəzən həm valideynlər, həm də müəllimlər məsuliyyətli şəxs kimi bizə müraciət edirlər.

Kifayət qədər geniş şagird kontingenti, valideyn və müəllimlərlə çalışmaq həm fiziki güc tələb edən, həm də məsuliyyətli işdir. Məktəb psixoloqunun həyata keçirdiyi profilaktik, diaqnostik, konsultativ və korreksiya işlərini diqqətlə incələsək görürük ki, bütün bu işlərdə praktik psixoloq daqıqlıdır. Çünki biz bu işləri nəzəri yox, həm də praktik formada şagirdlərə tətbiq edirik. Əgər mən problem müəyyən etdiyim şagirdin həm valideyni, həm müəllimi, həm də çevrəsindəki şagird qrupu ilə müəyyən iş həyata keçirib və müsbət nəticə görürsə, düşünürəm ki, bu, məktəb psixoloqu kimi öz işimin öhdəsindən layiqincə gəlməyimin göstəricisidir".

Sevinc müəllim deyir ki, valideynlərlə görüşlər çox mürəkkəb iş olub, həssaslıq tələb etdiyindən onlardan tez-tez müsbət geri dönüşlər alır. Bəzən isə onların tələb dolu baxışları ilə qarşılaşır: "Aydındır ki, valideyn çıxılmaz vəziyyətdədir. Bizim isə borcumuz onu maarifləndirməkdir".

İl ərzində "Narkomaniya, zərərli vərdişlər, məişət zorakılığı", "Bulling və ondan qorunmağın yolları", "Reproduktiv sağlamlıq", "Dostluq və yoldaşlıq", "Şagird davranış qaydaları", "Peşə seçiminə dəstək" və s. kimi vacib mövzularda valideyn-şagird-müəllim heyətləri ilə aparılan həm diaqnostik, konsultativ, profilaktik, həm də korreksiya tədbirlərinin məsuliyyətini yetərincə qəbul edən məktəb psixoloqu olaraq cəmiyyətdən gözlədiyimiz işimizin vacibliyini qəbul edib bizə dəstək olmalarıdır".

yət hissənin formalaşmasına və möhkəmlənməsinə səbəb olan amillərdən biri olduğunu vurğulayır: "Hər hansı bir problemin vaxtında aşkarlanması onun həllini asanlaşdırır. Belə ki, valideynləri məktəbə cəlb etməklə, maarifləndirici söhbətlər keçirməklə əslində onlara övladlarına qarşı düzgün yanaşma haqqında bilgi əldə etmələrinə yardımçı olmağa çalışırıq. Bundan başqa, fənn müəllimləri və sinif rəhbərləri ilə görüşlər təşkil edir, müxtəlif siniflərdə təhsil alan şagirdlərin bir-birinə qarşı münasibətini araşdırır, onlarla "Anonim sorğular" da keçirirəm.

bir yeniyetmə ailədaxili şiddətə, ata-ana arasında münasibət gərginliyinə moruz qalır, bu onun düşünmə və hissələrinə sirayət etmiş olur. Belə bir həssas dönmə xüsusən nəzarətdə saxlamaq üçün qızlar və oğlanlarla ayrı-ayrılıqda məktəbdə psixoloji konsultasiyalar keçirilir. Bir yeniyetmə üçün fikir və düşüncələrinin dinlənilməsi, eşidilməsi çox önəmlidir: "Zərurət yarandıqda valideynlərimiz məktəb psixoloqu kimi onların övladları ilə apardığımız işlərin daha səmərəli nəticə verməsi üçün klinik psixoloqdan yardım istəmələrini də tövsiyə edirik".

nəminə keçmiş oğlan şagirdlərdə görülür. Çünki çox vaxt atalar böyüməkdə olan oğlanları ilə hansı istiqamətdə söhbətlər aparacaqlarını və yaranmış problemlərdə ona necə dəstək olacaqlarını bilmirlər. Fikrimcə, bu hallar məktəblərdə kişi psixoloqlara da tələbin artığını göstərməkdədir".

Məktəb-şagird-valideyn üçbucağı qurulub

Bakı şəhəri Namiq Fərəcxadə adına 100 nömrəli tam orta məktəbin 21 illik psixoloqu təcrübəsi ilə Təranə Vəliyeva da hesab edir ki, şagirdlərdə inam və etibar qazanmaq ən mühüm şərtidir: "Uzun illərin təcrübəsinə əsasən deyə bilərəm ki, şagirdlərlə səmimi münasibət qurduqda, onlarda inam yaranır. Yeniyetmə yaş dövrü senzitiv yaş dövrüdür. Əsasən bu, ailədə ünsiyyətin az olduğu, natamam və boşanmış ailədən gələn yeniyetmələrdə daha çox problemlər yaradır. Yeniyetmə yaş dövrü ilə əlaqədar onların öz həmyaşdılarında "özünü təsdiq" ilə əlaqədar zərərli vərdişlərə maraqla qarşılaşdığını, natiqəsi şagirdin, məktəbin və məktəbdə psixoloji mühitin sağlamlanmasına xidmət etmiş olar".

Risk qrupuna daxil olan şagirdləri uzun müddətli müşahidələr, sinif rəhbərləri tərəfindən verilən yazılı məlumatlar, siniflə aparılan testlər nəticəsində müəyyən edildiyini deyən psixoloq onların valideynlərini məktəbə dəvət

edərək, övladı haqqında çox ehtiyatla məlumatlandırıldığını və məhz bundan sonra bir sıra psixoloji işlərin aparıldığını bildirir: "Əgər rəhbərlik, psixoloq, müəllim, şagirdləri üçün narahatdırsa, sağlam psixoloji mühit yaratmağa çalışırlarsa artıq burada məktəb-şagird-valideyn üçbucağı qurulub. Sinif rəhbərlərinin öz işinə məsuliyyətli yanaşması, mütəmadi valideynlərlə əlaqə üçbucağının düzgün qurulmasına zəmin yaradır. Biz məktəb psixoloqları bəzən şagirdlərimizi psixoloji anlamda onların valideynlərindən daha yaxşı tanıyırıq, nə hiss etdiklərini daha yaxşı duyuruq. Onlarla mütəmadi olaraq psixoloji söhbətlər aparırıq və bunun müsbət nəticələrini də görürük".

Təranə müəllim valideynlərə səbirli olmağı, övladlarına qarşı daha diqqətli və həssaslıq nümayiş etdirmələrini, fikirlərinə hörmətli yanaşmağı, onlarla dost münasibətləri qurmağı tövsiyə edir.

Məktəb psixoloqu və "Məktəblinin dostu"nun fəaliyyətində müəyyən bir əlaqələndirmə olarsa...

Təhsil İnstitutunun Psixologiya və xüsusi təhsil şöbəsinin müdiri, psixologiya elmləri doktoru Elxan Bəylərovun sözlərinə əsasən, müasir təhsilin keyfiyyət və səmərəlilik məsələsi sağlam psixoloji mühit amili ilə sıx əlaqədardır. Təhsil müəssisəsində psixoloji xidmətin müasir tələblər səviyyəsində təşkilatı həmişə aktualdır.

Elxan müəllim bildirir ki, məktəbdə şagird sayına uyğun psixoloq sayının artırılması özlüyündə müsbət haldır və gələcəkdə 500-700 şagirdə 1 psixoloq nisbətinə nail olunarsa, daha yaxşı olar. Lakin psixoloq-şagird nisbətinin mexaniki olaraq artırılması heç də işin keyfiyyətinin də bu nisbətə yaxşılaşacağı anlamına gəlmir. Məktəbdə 1 psixoloq olsa belə, onun statusunun səviyyəsi, onun fəaliyyəti üçün yaradılan imkanlar - metodiki baza, metodikalarn tətbiqinə hüquqi əsas verən sertifikatlaşdırma imkanının olması, iş şəraiti, fəaliyyət müstəqilliyi, peşəkar inkişafını təmin edən vasitələrin

mövcudluğu, onun fəaliyyətinə dəstək göstərən strukturun olması və s. mühüm amillərdəndir.

Məktəb psixoloqunun fəaliyyəti əsasən, məktəbdə təhsil mühitinin sağlamlaşdırılmasına, dərş prosesində şagirdlərin məzmunu mənimsəməsinin asanlaşdırılmasına, müəllim-şagird, şagird-şagird, müəllim-müəllim, müəllim-valideyn, təhsilə münasibətə bağlı valideyn-övlad münasibətlərinin ahəngdarlığına istiqamətlənəlidir.

Ümumiyyətlə, məktəb psixoloqunun fəaliyyətinin təşkilatı və tənzimlənməsi üçün konkret əsasnamənin olması, həftəlik iş saatlarının, psixoloqun dərslərdə iştirakı, şagirdlərlə işləmək vaxtının müəyyənləşdirilməsi, hər yaş qrupu üçün metodikalar toplusunun olması, fəaliyyəti dəyərləndirən meyarların formalaşdırılması, dəstək və monitorinq sisteminin təmin edilməsi və s. zəruridir.

Məktəb psixoloqlarının fəaliyyətini

Hər kəs özlüyündə haqlıdır...

Bəli, bu yazımızda müəyyən məsələlərə aydınlıq gətirməyə çalışdıq. Gəldiyimiz qənaətə əsasən deyə bilərik ki, əslində bu gün məktəblərimizdə öz işinə peşəkar yanaşan psixoloqlarımız kifayət qədərdir. Onlar məktəblərdə psixoloji xidməti müəyyən olunmuş qaydalar və meyarlar əsasında göstərirlər. Fikrimizcə, məsuliyyətin bölüşdürülməsi və birgə iş sayəsində uşaq və yeniyetmələrimizi psixoloji baxımdan daha sağlam, yüksək motivasiyaya olan gənclər olaraq formalaşdırma bilərik.

Samirə KƏRİMOVA